

کاربرد خلاقانه‌ی محصولات بازیافتی فرش براساس مفاهیم توسعه پایدار در طراحی داخلی معاصر*

مهدی کشاورز افشار**^۱، سارا جلیله‌وند^۲

^۱ استادیار، گروه پژوهش هنر، دانشکده هنر دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران
^۲ دانش‌آموخته کارشناسی ارشد رشته صنایع دستی، دانشکده هنر دانشگاه سوره، تهران، ایران

(تاریخ دریافت مقاله: ۹۸/۶/۱۶، تاریخ پذیرش نهایی: ۹۸/۸/۶)

DOI: 10.29252/rahpooyesoore.3.2.59

چکیده

دستبافته‌ها از باارزش‌ترین صنایع دستی کشور محسوب می‌شوند که برخاسته از فرهنگ جامعه‌اند. از مهم‌ترین عرصه‌های حضور دستبافته‌ها در زندگی انسان، کاربرد آن در دکوراسیون داخلی است. امروزه به سبب تحول در شیوه‌ی زندگی نیازهای جدیدی در عرصه طراحی داخلی شکل گرفته است. از این رو خلاقیت و نوآوری در تغییر و هماهنگی این بافته‌ها با دنیای امروز ضروری است. با علم به اینکه خلاقیت بر نوآوری و کنار گذاشتن اصول جا افتاده تأکید داشت و این خود آسیب‌هایی را به عرصه صنایع دستی وارد خواهد کرد، لذا مفهوم خلاقیت در این مقاله در چهارچوب نظریه‌ی توسعه پایدار دنبال شده است. پژوهش حاضر از نوع کاربردی است که با رویکرد توصیفی-تحلیلی به انجام رسیده است. شیوه جمع‌آوری اطلاعات براساس مطالعات کتابخانه‌ای و پژوهش‌های میدانی است که در روش میدانی از شیوه‌ی مصاحبه و عکسبرداری استفاده شده است. نتایج مذکور حاکی از آن بود که دستبافته‌ها قدرت و توانمندی بازگشت به طبیعت را دارا بوده و از همین رو بازیافت آنها حائز اهمیت می‌باشد. لذا قرابت زیادی با اهداف و مؤلفه‌های توسعه پایدار دارند و نهایتاً اینکه می‌توان از طریق ایجاد تولیدات خلاقانه‌ی حاصل از فرش‌های بازیافتی محصولات متنوعی از جمله کوسن، پاف، مبلمان، نیمک و غیره را وارد طراحی داخلی معاصر کرد.

واژگان کلیدی

خلاقیت، بازیافت فرش، توسعه پایدار، طراحی داخلی

* این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد نگارنده دوم با عنوان «کاربرد خلاقانه‌ی صنایع دستی براساس مفاهیم توسعه پایدار در طراحی داخلی معاصر(مطالعه موردی: بازیافت فرش) است.

** نویسنده مسئول: تلفن: ۰۰۹۳۵۳۸۳۸۹۰۰؛ پست الکترونیک: mehdi.k.afshar@gmail.com؛ تلفن: ۰۰۹۱۲۸۵۹۳۵۸۷؛ sarajalilehvand@gmail.com

مقدمه

می‌توان کارکردهای جدیدی برای آنها تعریف کرد و آنها را در زمره محصولات قرار داد که می‌تواند بازارهای داخلی و خارجی را تحت تأثیر خود قرار دهد. کاربرد خلاقانه‌ی دستبافته‌های بازیافتی براساس نیازها و سلیقه‌ی سبک زندگی امروزی در طراحی داخلی معاصر هدف این تحقیق می‌باشد که به نوعی در احیا دستبافته‌ها و حفظ اصالت آنها و شناساندن آنها به نسل جدید موثر نیز خواهد بود.

روش تحقیق

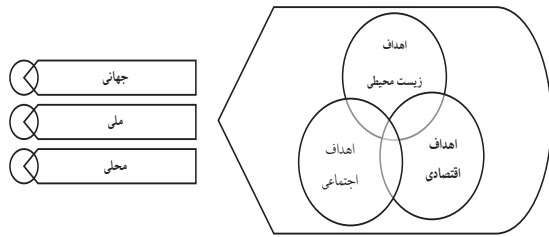
پژوهش حاضر به لحاظ چستی دارای جنبه کیفی و از لحاظ هدف کاربردی و به لحاظ ماهیت و روش تحقیق توصیفی - تحلیلی می‌باشد. شیوه جمع‌آوری اطلاعات براساس مطالعات کتابخانه‌ای و پژوهش‌های میدانی است که در روش میدانی از شیوه‌های مشاهده و عکس برداری و مصاحبه با تعدادی از متخصصان و تولیدکنندگان در حوزه فرش استفاده شده است.

پیشینه تحقیق

از میان مطالعات زیادی که در زمینه پژوهش انجام شد به برخی از مواردی که ارتباط ساختاری و معنایی بیشتر با اهداف پژوهش حاضر داشته‌اند به اختصار می‌پردازیم.

از مقاله‌های مرتبط با موضوع این پژوهش می‌توان به موارد زیر اشاره نمود. «به کارگیری الیاف بازیافت‌شده از منسوجات ضایعاتی» به قلم عمید مرنندی^(۱۳۹۷)، «Recycling Economy and Sustainable Development (1882-1963)» به قلم^۲ Hua liu، به چاپ رسیده است که در آنها به روش‌هایی چون افزایش بهره‌وری منابع و استفاده از انرژی‌های نو یا پاک و همچنین بازیافت دوباره‌ی مواد به منظور کاهش استفاده از منابع طبیعی اشاره شده است و این طور نتیجه‌گیری شده که حرکت به سوی بازیافت و توسعه پایدار زیست‌محیطی و منابع طبیعی نیاز به تغییرات بنیادی در نگرش و رفتار بشر دارد. همچنین در مقاله «Recycling of carpet and textile fibers»⁽²⁰⁰³⁾ نوشته‌ی^۳ Wang، که در آن مطالبی راجع به اهمیت بازیافت الیاف مصنوعی و طبیعی به منظور کاهش آلودگی‌های زیست‌محیطی و همچنین اطلاعاتی در مورد مراحل انجام بازیافت فرش استخراج شده و مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است. همچنین در پایان‌نامه کارشناسی ارشد «بررسی دستبافته‌های قشقایی و جایگاه آن در دکوراسیون داخلی امروز (با تأکید بر رنگ)»^(۱۳۹۵) که توسط عاطفه مولایی^۴ در دانشگاه دفاع شده است، به واری مفاهیمی چون دستبافته‌های قشقایی، تاریخچه دکوراسیون داخلی و جایگاه فرش در دکوراسیون داخلی پرداخته است. وی نوآوری و تغییر و هماهنگی این بافته‌ها

قرن بیست و یکم به سبب توسعه صنعتی جهان و افزایش میزان آلودگی‌های صنعتی و بشری می‌تواند پایان عمر زمین پاک باشد. از اینرو دانشمندان علوم مختلف بر آن شده‌اند تا راهکارهای رفع این بحران را بیابند و برای احیای زمین و تداوم حیات بشری گام مثبت بردارند. توجه به بازیافت مواد استفاده شده و استفاده از مواد زاید در طراحی داخلی و دکوراسیون از موضوعات پرطرفدار این روزهاست. امروزه با توجه به مشکلات زیست‌محیطی مردم جهان می‌کوشند از وسایلی استفاده کنند که بیشترین سازگاری با محیط زیست را داشته باشند. آنها تلاش می‌کنند ایده‌های اقتصادی و طبیعت دوست را در خانه‌ی خود بکار گیرند که از آن جمله می‌توان به استفاده از هنر صنایع دستی در طراحی و تزئین داخلی منزل اشاره نمود. صنایع دستی صنعتی بسیار متنوع و خلاق است که علاوه بر تزئینی بودن و جنبه‌های زیبایی‌شناسانه نقش کاربردی در زندگی روزمره‌ی افراد جامعه دارد. دستبافته‌ها از باارزش‌ترین صنایع دستی کشور محسوب می‌شوند که برخاسته از فرهنگ جامعه‌اند و دارای ظرافت و زیبایی از یک سو و اصالت و دیرینگی از سوی دیگر هستند و از طرفی مواد اولیه بکار رفته در تولید آنها ارزان و بازگشت‌پذیر به طبیعت هستند. بنابراین آسیبی به محیط زیست وارد نمی‌کنند و از این رو قرابت زیادی با مؤلفه‌ها و اهداف توسعه پایدار دارند. در جهان امروز میزان پایبندی جوامع به مسائل زیست‌محیطی و حفاظت از منابع طبیعی و به ویژه در سال‌های اخیر بازیافت و رعایت اصول توسعه پایدار و حفظ منابع طبیعی، معیارهای اساسی برای ارزیابی رشد جوامع به‌شمار می‌آیند. امروزه مسأله‌ی بازیافت فرش در تمامی نقاط جهان به یک امر مهم تبدیل شده است. هر فرش دارای الیاف طبیعی و مصنوعی زیادی است که هرچند پس از مدتی مصرف‌کنندگان علاقه‌ای به نگهداری فرش‌های کهنه ندارند. اما با اندکی خلاقیت این الیاف ارزشمند می‌توانند به طور گسترده‌ای در صنایع مختلف استفاده شوند. امروزه تکنیک‌های مختلفی برای بازیافت فرش موجود می‌باشد. با این تکنیک‌ها فرشی که در مرحله نابودی و فرسودگی قرار دارد دوباره احیاء شده و به چرخه مصرف باز می‌گردد و از لحاظ قیمتی نیز مقرون به صرفه می‌باشد. دستبافته‌های مستهلک و بازیافتی این قابلیت را دارند که علاوه بر استفاده مجدد به عنوان زیرانداز، با اندکی خلاقیت و نوآوری در دیگر قسمت‌های دکوراسیون داخلی مورد استفاده قرار گیرند. در همین راستا دغدغه اصلی این پژوهش دستیابی به این مهم است که چگونه می‌توان از طریق خلق تولیدات جدید حاصل از بازیافت فرش با توجه به اصول توسعه پایدار و به صورت خلاقانه این دستبافته‌ها را وارد طراحی داخلی معاصر کرد؟ با به کار بردن دستبافته‌های مستهلک بازیافتی در طراحی داخلی

تصویر ۱. شمای توسعه پایدار از دید OECD (OECD, 2001: 14)

بیاید. محصولات صنایع دستی به معنای واقعی مصداق بارز صنعت سبز هستند. زیرا مواد اولیه به کاررفته در آنها در کنار خلاقیت ذهنی هنرمندان و صنعتگران، مواد اولیه طبیعی و بازگشت پذیر به طبیعت هستند. از طرف دیگر در صورتی که این محصولات به سایر کشورها صادر شوند ارزش خارجی، اشتغالزایی و دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی که یکی از ارکان توسعه پایدار است و در نهایت توسعه پایدار به دست می آید. توسعه صنایع کشور با محوریت نوآوری امری است که در جریان تحول اقتصاد جامعه به سوی اقتصاد مبتنی بر فرهنگ و خلاقیت، سبب بهبود کیفیت زندگی نسل حاضر و نیز نسل‌های آینده و رشد اقتصادی یک جامعه خواهد شد و گامی است در جهت رسیدن به توسعه پایدار (مرادخانی، ۱۳۹۵).

تاریخچه بازیافت

اینکه بازیافت^۱ از چه هنگامی برای انسان به شکل مسأله‌ای مطرح شده است جای تأمل دارد. کارشناسان محیط زیست با همکاری گروهی از باستان‌شناسان فاش کردند که پیشینیان ما نیز با بازیافت زباله‌های خود شیوه زندگی سبز را دنبال می‌کرده‌اند. بنا برشواهد به دست آمده، پیشینیان وسایلی را که در زندگی روزمره خود از آنها استفاده می‌کرده‌اند بازیافت کرده و از ابزارهای شکسته و ساخته شده از سنگ و استخوان ابزار جدیدی را می‌ساخته‌اند. بازیافت از لحاظ لغوی عموماً به معنی دوباره استفاده کردن، احیاء، اصلاح و ترمیم می‌باشد. در یک بیان کلی بازیافت یعنی بازگرداندن دوباره ضایعات، زباله‌ها و مواد غیرقابل استفاده به چرخه تولید و تبدیل به همان محصول (چرخه بسته) و یا به شکل سایر محصولات چرخه‌باز (Chelimo, 2013: 20). در راستای حل مشکلات مربوط به بازیافت به عنوان یکی از مسائل مهم روز لازم است حرکت‌هایی در جهت توسعه پایدار زیست محیطی و اقتصادی صورت پذیرد و دیدگاه‌های کلان و زیربنایی توسعه در کشور، منطبق با قانونمندی‌های حفاظت از محیط زیست گردد. بدیهی است که بشر برای تأمین نیازهای خود ناگزیر به استفاده از منابع طبیعی است. اما با روش‌هایی چون افزایش بهره‌وری منابع و استفاده از انرژی‌های نو یا پاک و همچنین بازیافت دوباره مواد می‌توان برداشت از منابع طبیعی را به حداقل ممکن رساند. لذا حرکت به سوی بازیافت و

با دنیای امروز را نه تنها کافی بلکه امری الزامی می‌داند. در پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان «کاربرد مواد بازیافتی در هنر معاصر» (۱۳۹۶) به قلم صدف خدادادی^۲، و مقاله «Environmental Sustainability in Interior Design Elements» (2012) نوشته‌ی Nur Ayalp^۳، مطالب مندرج در آنها از جهت توجه به محیط زیست، توجه به بازیافت مواد استفاده شده در طراحی و استفاده‌ی خلاقانه از مواد زاید در دکوراسیون تمبربخش بودند و به این نکته اشاره داشتند که هنرمند معاصر با خلق آثار هنری بازیافتی ذهن مردم را تحریک کرده و بیش از هر چیز به استفاده‌ی بهینه از ضایعات و دورریختنی‌ها و بازگرداندن آنها به نحوی شایسته به جریان، بطن و متن زندگی تأکید شده است. در پژوهش حاضر سعی بر این است تا ضمن بهره‌گیری از نمونه‌های فوق‌الذکر به لحاظ ساختار پژوهشی و منابع مورد استفاده آنها، به تحلیل دوباره‌ی کاربرد خلاقانه محصولات بازیافتی فرش بر اساس مفاهیم توسعه پایدار در طراحی داخلی معاصر بپردازیم.

تعریف توسعه پایدار و اهداف سه‌گانه آن

تاریخچه تفکر توسعه پایدار^۴ به زمان‌های بسیار دور بازمی‌گردد و این مفهوم توسعه پایدار به شکل کنونی برای نخستین بار توسط تئودور روزولت^۵ در سال ۱۹۰۸ میلادی به سران حکومتی وقت گوشزد گردید. روزولت معتقد بود که باید طوری با منابع رفتار گردد که ارزش آنها برای نسل‌های آینده حفظ گردد. امروزه بحث توسعه پایدار یکی از بحث‌های بسیار مهم و رایج در سطح بین‌المللی است. سازمان‌ها و نهادهای محیط‌زیست در جهان و همچنین سازمان ملل از مهم‌ترین ارگان‌های دخیل در این امر هستند (Adams, 2009: 210).

مهم‌ترین تعریفی که از توسعه پایدار در اجلاس ریو^۶ ارایه شده است به این قرار می‌باشد: توسعه‌ای است که نیازهای کنونی بشر را بدون مخاطره افکندن نیاز نسل‌های آینده برآورده ساخته و در آن به محیط زیست و نسل‌های فردا توجه شود (WCED, 1987). توسعه پایدار به استناد تعاریف ذکر شده برآیندی است که اهداف اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی جامعه را در هر جا ممکن است از طریق وضع سیاست‌ها، انجام اقدام‌های لازم و عملیات حمایتی با هم تلفیق می‌کند و در هر جایی که تلفیق امکان ندارد به ایجاد رابطه مبادله بین آنها، بررسی و هماهنگی این مبادله‌ها می‌پردازد.

در کشور ما صنایع دستی یکی از عرصه‌هایی است که به دلیل قابلیت‌های ذاتی و تنوعی که دارد می‌تواند زمینه‌های مناسبی برای شکل‌گیری توسعه پایدار در کشور فراهم آورد. صنایع دستی به دلیل قابل تأمین بودن مواد اولیه در داخل کشور سرمایه بسیاری نیاز نداشته و می‌تواند با ارزش افزوده بالا به کمک توسعه و اقتصاد

توسعه پایدار زیست محیطی و منابع طبیعی نیاز به تغییرات بنیادی در نگرش و رفتار بشر دارد (مولدان و بیلهارز، ۱۳۸۱: ۱۰۵).

بازیافت فرش

فرش دستبافت یادگاری از هزاره‌های پیشین است که تا به امروز باقی و کاربردی مانده است. فرش به عنوان یکی از ارزشمندترین دستاوردهای مردم خود یک فرهنگ می‌باشد، فرهنگی مرکب از هنرهای دستی. فرش از نظر لغو «هر چیز گستردنی اعم از نم، حصیر، قالی و نظایر آن معنا شده است» (فرهنگ دهخدا، ۱۳۳۶). رشد صادرات این کالای هنری به ویژه در عهد قاجار به کشورهای اروپایی موجب پیدایش نگاهی مثبت و تحسین کننده نسبت به فرش ایران در بازارهای جهانی شده است. با این وجود صنعت فرش با چالش‌ها و معضلات بسیاری روبه‌رو است. از جمله این عوامل کلیدی ناهماهنگی تولید با نیاز بازار، نبود نوآوری، عدم تبلیغات و بازاریابی صحیح و کشف بازارهای جدید، افزایش تعداد رقبا، سرقت طرح‌های ایرانی، تحریم، استفاده از مواد اولیه نامرغوب و فقدان حمایت کافی از تولیدکنندگان و غیره می‌باشد. از دیگر معضلات که اخیراً بسیار مورد توجه قرار گرفته است، مسأله بازیافت فرش است.

درصد بالایی از انواع فرش‌ها و کفپوش‌ها در جهان از مشتقات نفتی و فسفیلی^{۱۱} تهیه می‌شوند که عمر تخریب آنها در طبیعت بسیار طولانی است و آسیب‌های جدی به محیط زیست وارد می‌کنند. از این رو محققان بر آن شده‌اند تا راهکارهای رفع این بحران را بیابند (میرزا امینی و رشادی، ۱۳۹۶: ۳۲). بازیابی و استفاده مجدد از الیاف موجود در کفپوش‌ها به منظور تولید مواد اولیه و واسطه صنایع دیگر و از جنبه زیست محیطی و کاهش آلودگی محیط زیست می‌تواند به طور روزافزون مورد توجه قرار گیرد. به طور کلی کفپوش‌ها با توجه به مواد مصرفی موجود در آنها قابل درجه‌بندی به منظور بازیافت بوده و بیش از ۵۰٪ از الیاف در آنها قابلیت چرخه دوباره در تولید کفپوش‌ها را دارند. بقیه مواد می‌توانند در صنایع اتومبیل سازی، تولید چمن‌های تقویت شده با الیاف، محصولات چوب‌نما، عایق‌های صوتی و گرمایی و لایه‌ها استفاده شوند. به لحاظ قدمت، بازیافت فرش در ایران به گفته روفه‌گرحق «در گذشته به دست آوردن و آماده‌سازی مواد اولیه مصرفی برای بافت یک فرش کار بسیار مشکل و زمان‌بری بوده، بنابراین محصول به دست آمده ارزشمند و مقدس بوده است. تقدس فرش تا به این اندازه بوده که در هیچ کجای ایران فرش را در زباله نمی‌انداختند و حتی از تکه‌های کوچک آن هم استفاده می‌کردند. بطوریکه رفوگرها تکه‌های بی‌مصرف و کوچک از فرش‌های دورریز را به دیوار وصل کرده و در آن سوزن فرو می‌بردند. در آن زمان رفوگرهای پایین دستی وجود داشتند که فرش‌های کهنه و فرسوده و ضایعات فرش را خریداری

می‌کردند سپس آنها را تمیز کرده، برش داده، بهم می‌دوختند و سپس می‌فروختند» (مصاحبه با روفه‌گرحق، ۱۳۹۷). در طول سال‌های اخیر همواره شرکت‌های تولید کننده فرش، فعالان محیط زیست و شرکت‌های بازیافت به فکر راه‌های تازه‌ای برای استفاده از ضایعات پروسه^{۱۲} تولید فرش در کارخانجات، فرش‌های کهنه و قدیمی و دورانداختنی هستند. در شرکت‌های خارجی فرش‌های مستهلک پس از جمع‌آوری به مرکز جمع‌آوری وارد می‌شوند. پس از دسته‌بندی و سورت^{۱۳} شدن نوع الیاف به بخش بازیافت ارسال می‌شوند. نخ بازیافتی در پروسه تولید فرش قرار می‌گیرد، تولید و تکمیل می‌شود و دوباره زیر پای شما در محیط کار یا منزل پهن می‌شود. این کار می‌تواند به یک چرخه بی‌نهایت تبدیل شود، بدون اینکه حتی یک تخته فرش به محل‌های دفن زباله برده شود و مضراتی بی‌شماری را برای چرخه اقتصاد، بازار کفپوش و البته مهم تر از همه محیط زیست ما ایجاد کند. در حال حاضر در کشورمان نیاز به تحقیقات بیشتر به منظور بهبود رویکردهای متنوعی که بتوانند همه نوع الیاف ضایعاتی جمع‌آوری شده را بازیافت کنند وجود دارد (Wang, 2000: 711).

انواع فرش‌های بازیافتی

منظور از بازیافت فرش، استفاده مستقیم از تکه‌های فرش برای تولید محصول جدید است که شامل موارد زیر می‌باشد: یکی از مشکلات بزرگ بازیافت فرش ماشینی در ایران است. به دلیل اینکه قسمت اعظم این فرش‌ها از الیاف اکریلیک بافته شده‌اند که بازیافت آن دشوار می‌باشد لذا آسیب‌های جبران‌ناپذیر به محیط زیست وارد می‌کنند. توصیه می‌گردد که دولت‌مردان تمهیداتی بیندیشند و زیرساخت‌های لازم را جهت جمع‌آوری و بازیافت آنها به انجام برسانند. همچنین پیشنهاد می‌شود که شهروندان در باره مزایا و محاسن فرش دست‌بافت همچون دوام و ماندگاری قابل توجه و تخریب پذیر بودن آنها آگاهی داده شود و در زمینه ترغیب مصرف‌کنندگان به خرید فرش‌های مستهلک بازیافتی تبلیغات وسیعی انجام بگیرد.

فرش پیچ ورک (چهل تکه - کلاژ)

یکی از روش‌های بازیابی فرش‌های فرسوده به چرخه مصرف تکنیک کلاژ یا همان فرش پیچ ورک^{۱۴} می‌باشد که در لغت فارسی به معنای چهل تکه و تکه‌دوزی است. به گفته خلیقی «فرش پیچ ورک، بازیابی تکه‌فرش‌هایی است که پوسیده‌اند. تکه‌های سالم از فرش‌های فرسوده را برش زده و به شکل مستطیل‌های نامنظم و متحدالاشکال یا چند ضلعی در کنار هم با چرخ می‌دوزند، به آن حاشیه و نظم می‌دهند و به شکل فرش در می‌آورند» (مصاحبه با خلیقی، ۱۳۹۷). به طور خلاصه می‌توان گفت که برای تولید

تصویر ۳. فرش وینتیج، نهمین نمایشگاه بین‌المللی میدکس، تهران، ۱۳۹۷ (مأخذ: نگارنده)

تصویر ۲. نمای پشت و روی فرش پیچ ورک (چهل تکه)، نهمین نمایشگاه بین‌المللی میدکس، تهران، ۱۳۹۷ (مأخذ: نگارنده)

علاقه نشان داده و برای آنها ارزش قائل هستند. اخیراً این فرش‌ها در کشورهای اروپایی و آمریکایی بسیار مورد توجه قرار گرفته است. از همین رو صادرات این فرش‌ها از رونق خوبی برخوردار است (تصویر ۳).

مفهوم معاصر بازیافت در هنر

هنر تبدیل مواد زاید و بازیافتی را به یک اثر ارزشمند هنری به منظور ترویج بازیافت و استفاده مجدد از مواد با تأکید بر خلاقیت و نوآوری و در راستای ارتقاء فرهنگ و آگاهی عمومی در زمینه بازیافت را، بازیافت در هنر می‌نامند. بازیافت هنری است که موجب می‌شود بخش عظیمی از سرمایه‌های مردمی در چرخه اقتصاد تولید باقی بماند. در ایران در چند سال اخیر استفاده از دورریزها و مواد بازیافتی در ساخت آثار هنری رواج زیادی پیدا کرده است. شروع این کار را می‌توان به هنرمندانی نسبت داد که به عنوان یک ابتکار عمل و گاه با هدف به چالش کشیدن هنر، از دورریزها در خلق آثار خود استفاده می‌کنند. امروزه هنر بازیافت راهی جدید را برای جلب توجه جامعه نسبت به مشکلات محیط زیستی پیدا کرده است. گذشته از ارزش زیبایی‌شناسی آثار هنری با مواد بازیافتی، بازتاب‌های اجتماعی یا سیاسی آنها قابل تأمل است. یک هنرمند می‌تواند با ترویج و توسعه استفاده بهینه و خلق آثار هنری و ایجاد اثر هنری از مواد بازیافتی، کمک شایانی به حفظ محیط زیست کند و البته در دسترس بودن و ارزان تهیه شدن این مواد نیز در روی آوردن به آنها بی‌تأثیر نبوده است. در سال‌های اخیر، بسیاری از هنرمندان در خاورمیانه از طریق آثار هنری حمایت خود را از بازیافت و پایداری ارپایه کرده‌اند که در آن تم‌های سنتی با موضوعات معاصر ادغام می‌شوند و هنرمندان هنری جذاب را می‌سازند که میراث فرهنگی محلی را در منافع عمومی بزرگ‌تر می‌کنند (مکتبی، ۱۳۸۸).

کاربرد خلاقانه فرش بر اساس مفهوم بازیافت

دستبافته‌ها از با ارزش‌ترین هنرهای سنتی ایران و معرف عقبه فرهنگی و تاریخی جوامع و دارای ابعاد هنری و اقتصادی هستند.

قالی تکه‌دوزی شده یا فرش چهل تکه که اصطلاحاً به آن کلاژ هم گفته می‌شود ابتدا فرش‌های دستبافت ایرانی جمع‌آوری شده و سپس در قالیسویی‌های ویژه شستشو داده می‌شوند، پس از شستشوی کامل فرش‌ها وارد مرحله رنگ‌رزی شده و به مدت مشخص در مواد طبیعی رنگی و مخصوص قرار می‌گیرند. با گذشتن از مرحله رنگ، نمونه‌ها در قالب‌های مشخص برش داده شده و آماده برای دوخت و ترکیب شدن با فرش‌های دیگر می‌شوند. معمولاً برای تهیه این فرش تکه‌های مختلف از فرش‌های دستبافت مناطق مختلف مانند کاشان، قم، تبریز، کرمان و غیره را بهم دوخته و برای استحکام بیشتر، پشت کار را آستر می‌کنند تا از سُرخوردن آن روی سرامیک و کفپوش‌های رایج در منزل جلوگیری شود (تصویر ۲).

فرش‌های فرسوده را می‌توان با استفاده از تکنیک کلاژ و با توجه به سلیق امروزی تغییر داد و مدرن‌تر^{۱۵} کرد. با این تکنیک فرش‌ی که در مرحله نابودی و فرسودگی قرار دارد دوباره احیاء شده و به چرخه مصرف باز می‌گردد و از لحاظ قیمتی نیز مقرون به صرفه می‌باشد.

فرش وینتیج (فرش ساییده شده)

فرش وینتیج^{۱۶} یکی از جدیدترین مدل فرش‌های تولیدشده در ایران به شمار می‌رود. این نوع فرش را تحت عنوان کهنه‌نما هم می‌شناسند، زیرا طراحی شبیه به فرش‌های قدیمی و تاریخی دارد. کهنه‌نمانمودن فرش یعنی رنگ‌آمیزی خود را از دست بدهد و بافتش فرسایش یابد. در حال حاضر فرش با استفاده از ماده‌ای به نام هیپوکلریت کلسیم^{۱۷} که یک ترکیب شیمیایی می‌باشد و نام تجاری آن سود و بودر سفیدگری است که برای کلرینه کردن^{۱۸} استفاده می‌شود، شسته می‌شود که حالت ساییدگی به فرش می‌بخشد. البته استفاده از آن به اندازه‌ای است که به فرش آسیبی نرسد (زیلومه، ۱۳۹۷).

به جرأت می‌توان گفت که فرش وینتیج انتخاب مناسبی است برای کسانی که در عین اینکه به دنبال مدرنیته^{۱۹} و دکوراسیون^{۲۰} کلاسیک در منزل خود هستند، به طرح‌های سنتی و قدیمی نیز

تصویر ۴. نمونه‌ای از میز و صندلی با تکه فرش‌های کهنه و مستعمل در فضای داخلی، مسابقه بزرگ طراحی و خلاقیت در صنایع دستی معاصر ایران- بهار ۱۳۹۶ (هوشیار، ۱۳۹۶: ۱۲۵)

تصویر ۵. کف پوش با تکه فرش‌های مستعمل و کهنه در فضای داخلی منزل، مسابقه بزرگ طراحی و خلاقیت در صنایع دستی معاصر ایران، بهار ۱۳۹۶ (هوشیار، ۱۳۹۶: ۳۷)

تصویر ۶. نمونه‌هایی از پاف و کوسن با رویه‌ی فرش‌های مستعمل در فضای داخلی منزل برگرفته از وبگاه:

<https://www.pinterest.com/nahouul/coloroful-furniture-patches>

از وسایلی استفاده کنند که بیشترین سازگاری را با محیط زیست داشته باشند. آنها تلاش می‌کنند ایده‌های اقتصادی و طبیعت دوست را در خانه خود بکار گیرند که از آن جمله می‌توان به استفاده از هنر صنایع دستی در طراحی و تزئین داخلی منزل اشاره نمود. در این مقاله با توجه به تنوع محصولات صنایع دستی به طور موردی دستبافته‌ها را مورد بررسی قرار دادیم. دستبافته‌ها از باارزش‌ترین صنایع دستی کشور محسوب می‌شوند که برخاسته از فرهنگ جامعه‌اند. امروزه با سرازیر شدن جریان سبک زندگی به سمت مدرن بودن و با مشاهده‌ی چیدمان خانه‌های امروزی، به نظر می‌رسد فرش دستبافته ایرانی کم‌کم به عنصری اضافه در خانه‌ها تبدیل شده است. از دیگر علل، تغییر در ذائقه و سلیقه‌ی زندگی ایرانیان به ویژه نسل جوان است. انسان امروزی دیدگاه متفاوتی با توجه به پیرامون خود به امر چیدمان دارد. لذا نوآوری و تغییر و هماهنگی این بافته‌ها با دنیای

زیبایی و جذابیت شگفت‌انگیزی که فرش ایران دارد آن را به ارزنده‌ترین و عالی‌ترین هنر در میان هنرهای ایرانی تبدیل کرده است. از این رو در سراسر جهان، طراحان دکوراسیون از فرش ایرانی به عنوان یک عنصر زیبایی بخش و جذاب در دکوراسیون‌هایی که طراحی می‌کنند استفاده می‌کنند. ترکیبی از فرش ایرانی و استفاده از فرش‌های مستهلك در دکوراسیون مدرن، می‌تواند اوج هنر و خلاقیت را در فضای درونی به نمایش بگذارد. در گذشته و حتی امروز در اکثر موارد از فرش به عنوان پوششی برای کف خانه‌ها استفاده می‌کردند. اما در سال‌های اخیر، با گسترش صادرات به

کشورهای اروپایی و آشنایی معماران و دکوراتیوهای خلاق در سطح دنیا از فرش به عنوان دیوارپوش و کالای لوکس استفاده می‌گردد. خلاقیت آفرینشی است که تأثیر بسیار مهمی در احیای جذابیت یک اثر هنری ایفا می‌کند. خلاقیت در فرم و ترکیب فرش می‌تواند به خلق اشکال یا صورت‌های جدیدی از ایده‌ها با تولیدات کهنه بی‌انجامد. بدین ترتیب فرشی که در مرحله نابودی و فرسودگی قرار دارد دوباره احیاء شده و به چرخه مصرف باز می‌گردد و از لحاظ قیمتی نیز مقرون به صرفه می‌باشد. منتهای مراتب حرکت در این مسیر بدون شناخت خواست و روح نیازهای حال حاضر بشر دنیای امروز راه را به عبث پیمودن است. نوآوری، تغییر و هماهنگی این بافته‌ها با دنیای امروز نه تنها کافی بلکه امری الزامی است. همچنین با نوآوری و خلاقیت در استفاده از فرش‌های مستهلك می‌توان جای خالی هنرهای قدیمی و ملی ایران زمین را در منازل امروزی با دکوراسیون مدرن پر کرد (محمدی و صالح پور، ۱۳۹۲: ۱۰).

نمونه‌هایی از کاربرد خلاقانه دستبافته‌های مستهلك باز یافتی در دکوراسیون معاصر

دستیابی به یک محیط زیبا، کارآمد، بومی و متناسب با نیاز مخاطب بدون عنایت به کاربرد خلاقیت و نوآوری کارایی ذهن کاشف و خلاق تقریباً غیر ممکن می‌نماید. با خلاقیت در طرح‌ها و نقوش دستبافته‌ها و اتخاذ کردن کاربردهای جدید برای آنها در دکوراسیون امروزی می‌توان گام موثری در شناساندن آنها به نسل جدید برداشت. اهمیت دستبافته‌ها تا بدان جایست که باز یافت آنها و استفاده دوباره از دستبافته‌های مستلك در تولید محصولات متنوع به شکل گوناگون و با طراحی‌های خلاقانه بسیار حائز اهمیت می‌باشد (تصویر ۴-۶).

نتیجه‌گیری

امروزه با توجه به مشکلات زیست محیطی، مردم جهان می‌کوشند

۴. مولایی، عاطفه (۱۳۹۵). بررسی دستبافته‌های قشقایی و جایگاه آن در دکوراسیون داخلی امروز (با تأکید بر رنگ)، استاد راهنما حسن خاتمی، استاد مشاور فتحعلی قشقایی‌فر، کاشان، دانشکده معماری و هنر (گروه فرش) دانشگاه کاشان.

۵. خدادادی، صدف (۱۳۹۶). کاربرد مواد بازیافتی در هنر معاصر. استاد راهنما ایرج اسکندری تربقان، تهران. دانشگاه هنر (پردیس بین‌المللی فارابی).

6. Interior Architecture and Environmental Design
TOBB Economy and Technology University sogutozu
street No: 43, sogutozu, Ankara, D. 163-167.

7. Sustainable Development

8. Theodore Roosevelt

9. Rio de Janeiro

10. Recycling

11. Fossil

12. Process

13. Sort

14. Patchwork carpet

15. Modern

16. Vintage carpet

17. Calcium hypochlorite

18. Chlorination

19. Modernity

20. Decoration

منابع فارسی

خدادادی، صدف (۱۳۹۶). کاربرد مواد بازیافتی در هنر معاصر، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشگاه هنر تهران (پردیس فارابی).

دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۳۶)، لغت‌نامه دهخدا، تهران، انتشارات مجلس.

مجله‌ی تحریریه زیلومه. فرش کهنه‌نما چیست؟ پیاده‌شده در ۱۱ آبان ۱۳۹۷. برگرفته از وبگاه

<https://zilooome.com>

محمدی، سمیه و صالح‌پور، الهه (۱۳۹۲)، جایگاه و نقش صنایع دستی و سنتی ایرانی در طراحی داخلی، (۱۱-۱)، اصفهان، سومین همایش ملی معماری داخلی و دکوراسیون.

مرادخانی، حجت‌اله، صنایع دستی، دریچه‌ای برای تحقق توسعه پایدار. پیاده شده در ۲۲ اسفند ۱۳۹۵. خبرگزاری تحلیلی ایران. برگرفته از وبگاه:

امروز نه تنها کافی بلکه امری ضروری است. با توجه به خصوصیات دستبافته‌ها می‌توان با خلاقیت کارکردهای جدیدی در دکوراسیون و طراحی داخلی برای آنها تعریف کرد، امروزه طراحان برآنند تا طرح‌هایی را برای زندگی و دکوراسیون داخلی معرفی کنند که مطابق با اصول توسعه پایدار و با هدف به حداقل رساندن مصرف منابع انرژی باشند.

طراحان با دغدغه‌های زیست‌محیطی سعی دارند تا فرایند بازیافت را بیش از پیش وارد چرخه‌ی تولید دکوراسیون و طراحی داخلی کنند و با این کار قدمی برای بهبود شرایط زیست‌محیطی بردارند. مسأله‌ی بازیافت فرش در تمامی نقاط جهان به یک امر مهم تبدیل شده است. هر ساله مقدار زیادی از الیاف ضایعاتی به محل‌های دفن زباله می‌روند. این موضوع نه تنها نگرانی‌های زیست‌محیطی و اقتصادی به جامعه تحمیل می‌کند، بلکه باعث هدر دادن منابع نیز می‌باشد. در واقع هر کدام از شیوه‌های کار در زمینه دستبافته‌ها قدرت و توانمندی بازگشت به طبیعت را دارا می‌باشند. از همین‌روست که بازیافت آنها حائز اهمیت می‌باشد. دستبافته‌های مستهلک این قابلیت را دارند که علاوه بر استفاده‌ی مجدد به عنوان زیرانداز، با اندکی خلاقیت و نوآوری در دیگر قسمت‌های دکوراسیون داخلی مورد استفاده قرار گیرند. به‌طور نمونه می‌توان محصولات متنوعی از جمله کوسن، پاف، نیمکت، مبلمان و کفپوش و... را با استفاده خلاقانه از فرش‌های بازیافتی مطابق با سلیقه سبک زندگی امروزی تولید کرد.

خلاقیت و نوآوری در طراحی محصولات صنایع دستی و تولید محصولات متنوع امری است که در جریان تحول اقتصاد جامعه به سوی اقتصاد مبتنی بر فرهنگ و خلاقیت سبب بهبود کیفیت زندگی نسل حاضر و نیز نسل‌های آینده و رشد اقتصادی یک جامعه خواهد شد و علاوه بر رشد و توسعه‌ی اقتصاد پایدار و ایجاد اشتغال در سایر زمینه‌های توسعه پایدار نیز نقش قابل توجهی را ایفا می‌کند. کاربرد خلاقانه‌ی دستبافته‌ها براساس نیازها و سلیقه سبک زندگی امروزی به نوعی در احیا و حفظ اصالت آنها و شناساندن آنها به نسل جدید مؤثر خواهد بود.

پی‌نوشت‌ها

۱. سومین همایش ملی مدیریت پسماند و جایگاه آن در برنامه‌ریزی (۱۳۹۷)، ص. ۱۱-۲۰.
2. Journal of Sustainable Development March (2009), vol.2, No. 1, p. 209-212.
3. Chapter 16, in *Plastics and the Environment: A Handbook*, Edited by A.L. Andradý (John Wiley & Sons, New York, 2003), 697-725.

منابع لاتین

Adams, W.M. (2009). *Green development environment and sustainability in third world*, third edition. London.

Chelimo, C. (2013). *Risk factors for and prevention of human papillomaviruses (HPV), genital warts and cervical cancer*.

Wang, Y. (2003). *Recycling of carpet and textile fibers*. Chapter 16, in *plastics and the environment: a handbook*, edited by a.l. andrady (John Wiley & Sons, New York, 2003), 697-725.

WCED(1987). *World life issues on environment and development*.

مصاحبه‌ها

خلیقی، علی، بیست و هفتمین نمایشگاه فرش دستبافت ایران، ۷ شهریورماه ۱۳۹۷، ساعت ۲ عصر، تهران.
روفه گر حق، محمود، بیست و هفتمین نمایشگاه فرش دستبافت ایران، ۷ شهریورماه ۱۳۹۷، ساعت ۸ عصر، تهران.

<https://www.khabaronline.ir>

مکتبی، محمود. نگاهی به ریشه‌های تاریخی هنر بازیافت. پیاده شده در ۲۵ مرداد ۱۳۸۸. برگرفته از وبگاه:

www.newarts.blogfa.com

مولدان، بدریچ و بیلهارز، سوزان(۱۳۸۱)، شاخص‌های توسعه پایدار، ترجمه‌ی نشاط حداد تهرانی و ناصر محرم‌نژاد، تهران، انتشارات سازمان حفاظت محیط زیست.

میرزا امینی، سید محمد مهدی و رشادی، حجت‌اله(۱۳۹۶)، فرآیند تولید فرش دستبافت: مرکز ملی فرش ایران، تهران، انتشارات چشمه آدینه.

Innovative Application of Recycled Carpet Products Based on Sustainable Development Concepts in Contemporary Interior Design*

Mehdi Keshavarz Afshar^{**1}, Sara Jalilehvand²

¹ Assistant Professor, Department of Art Research, Tarbiat Modarres Tehran, Iran

² MA in Handicraft, Faculty of Art, Soore University, Tehran, Iran

(Received: 7 Sep 2019, Accepted: 28 oct 2019)

Crafts are a great tool for expressing ideas and representing cultures. The artistic value of a craft product is the result of years, and even centuries of experience, pursuit and continuity of its creative artistry. Crafts as an indigenous and indigenous industry and Iran's most prominent applied art have deep roots in the rich and fertile culture of Islamic Iran. Handicrafts are one of the most original and valuable handicrafts, and embody the cultural and historical backdrop of societies with artistic and economic dimensions. The amazing beauty and attractiveness of the Iranian carpet has made it the most valuable art among Iranian arts. One of the most important areas of handmade presence in human life is its application in interior decoration. Today, as the lifestyle evolves, new needs have been formed in the field of interior design. As the lifestyle flows toward modernity and with the layout of modern homes, it seems that Iranian hand-made rugs have become an added element in homes. Of course, the strong and continuous presence of Iranian carpets in some design styles cannot be concealed, but unfortunately this market has not grown in sync with other interior design markets. Creativity and innovation are therefore not only necessary but also necessary to change and harmonize these textures with today's world, and with the knowledge that creativity emphasizes innovation and abandoning established principles, this will damage the craft field itself. Therefore, the concept of creativity in this paper was pursued in the context of sustainable development theory. Due to environmental problems, designers today are planning to introduce designs for living and interior decoration that are consistent with the principles of sustainable development and aim to minimize energy consumption. Contemporary artists with environmental concerns are trying to further the recycling process into the cycle of interior design and

production. One of the problems that has been the subject of much attention lately is the problem of carpet recycling. Due to the high volume of carpets consumed worldwide, large numbers of waste fibers go to landfills every year, which not only imposes environmental and economic concerns on the community but also wastes resources. Therefore it is very important to recycle and reuse the handmade. The present study is an applied one that has been done with a descriptive-analytical approach. The method of gathering information is based on library studies and field research which uses the method of interviewing and photographing in the field method. The results indicated that the handmade had the power and ability to return to nature, so recycling is important. Therefore, they are closely related to the goals and components of sustainable development. Depressed handmade have the potential to be used in other parts of interior decoration and, ultimately, can be achieved through the creative production of recycled carpets from a variety of products including cushions - puffs - furniture - benches and ... He introduced it to contemporary interior design, which would somehow be effective in reviving handicrafts and introducing them to the new generation

Keywords

Creativity, Carpet Recycling, Sustainable Development, Interior Design.

*This article is extracted from the second author's master thesis, entitled: "Creative application of handicrafts based on the concepts of sustainable development in contemporary interior design (Case study: carpet recycling).

**Corresponding Author: Tel: (+98-935) 3838900 ; E-mail: mehdi.k.afshar@gmail.com ; sarajalilvand@gmail.com